

AHMET HALDUN TERZİOĞLU'NUN TARİHİ ROMANLARINDA ESKİ TÜRK TÖRELERİ VE ESKİ İNANÇLAR

ANCIENT TURKISH MORAL LAWS AND ANCIENT BELIEFS IN THE HISTORICAL NOVELS OF AHMET HALDUN TERZİOĞLU

Günay KHALİLOVA*

Öz

Kuruluşundan itibaren Türk topluluklarının yaşayış kurallarını belirlemiş, Türk devletinin işleyiş düzenini sağlamış töreler ve inançlar en eski Türk topluluklarından itibaren sosyal kontrolü ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayan önemli bir unsur olmuştur. Töre terimini kullandığımız zaman en eski Türk topluluklarından itibaren mevcut olan örf ve geleneklerin kesin hükümleri birliği ve nesilden nesile aktarılan kurallar toplamı anlaşılmaktadır. Hayatları boyunca törelerine sadık kalarak yaşamlarını sürdüren Türkler, diğer yandan da birbirinden farklı birçok dinin veya inanç sisteminin etkisi altında kalmıştır.

Romanlarında çeşitli konulara yer veren çağdaş romancımız A. H. Terzioğlu, ağırlıklı olarak eski Türk tarihini konu aldığı için sık sık eski Türk törelerinden ve eski inançlardan bahseder. Onun romanlarını incelediğimizde özellikle bazı töre ve inançları bir romanında anlatmakla yetinmeyip yoğ töresi, kağan kaldırma töresi, sevda töresi, ad alma töresi gibi eski töreleri Alp Urungu, Kiok Han, Teoman Han, Kimmerya, Aksaçlılar Meclisi gibi birçok romanında tekrar konu edindiğine şahit oluruz. İncelediğimiz romanlara bu açıdan bakarsak, yazarın romanlarındaki konuları eski Türk töreleri ve diğer konular olarak değerlendirebiliriz. Bu çalışmada, romancının tarihi romanları esas alınarak Türklerin eski töre ve inançları incelenmiş, ayrı başlıklar hâlinde ve örneklerle desteklenerek verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Haldun Terzioğlu, Tarihi Roman, Eski Türk Töreleri, Eski İnançlar.

Abstract

Since the establishment of Turkish societies, the moral laws and beliefs, which have ensured the functioning of the Turkish states and determined the rules of living of Turkish societies, have been the important elements of public control and public integration from the initial Turkish societies to present ones. When we use the term moral laws ("töre"), we refer to the unity of the definitive provisions of traditions and customs and the sum of rules which existing since initial Turkish societies and have passed down from the initial Turkish societies to following ones. Additionally, Turkish people, who remained loyal to their moral laws throughout their lives, have been influenced by many different religions or belief systems.

Our writer, A. H. Terzioğlu, who is a contemporary Turkish novelist and deals with various subjects in his novels, frequently mentions ancient moral laws and beliefs due to fact that he mainly handles antic Turkish history. When we examine his novels, we see that he does not only tells of the subjects related to certain moral laws and beliefs just in a particular novel, but also re-treats the ancient moral laws such as the tradition of "yoğ", the tradition of the lifting khan, the tradition of love, the process of the getting name in his novels named Alp Urungu, Kiok Khan, Teoman Khan, Kimmerya, Assembly of Aksaçlılar etc. If we interpret the novels we have studied through this standpoint, we could evaluate the subjects in his novels as ancient Turkish moral laws and other subjects. In this study, which based on the historical novels of the writer, the ancient moral laws and beliefs of the Turks have been scrutinized and handled under separate titles and supported by examples.

Keywords: Ahmet Haldun Terzioğlu, Historical Novel, Ancient Turkish Moral Laws, Ancient Beliefs.

Giriş:

Tarihi roman, dünden aldığı malzemeyi canlı bir biçimde kullanarak geçmişe ait olayları anlamlandıran tarafla geniş okuyucu kitlesine hitap eden bir tahkiye türüdür. Günümüz romancılarından Ahmet Haldun Terzioğlu da tarihi romanı tarihe hizmet eden bir tür olarak gördüğü için bu vesileyle okuyucunun tarihle iletişim kurmasını ve onu sevmesini sağlar. Yazar, romanlarında tarihi gerçekliği sanat eseri hâline dönüştürerek, okuyucunun haz alabileceği bir cazibe merkezi durumuna getirerek ortaya çıkan metin aracılığıyla bizi biz yapan değerler sistemini ortaya koymuş olur.

Yoğun araştırmaların ürünü olan romanlarının konusunu çoğunlukla eski Türk tarihinden alan Terzioğlu, çalışmalarını ortaya koyarken tarihi gerçekliğe bağlı kalmaya çalışır, olaylar hakkında alıntılar yaparak söylediklerini çeşitli tarihi kaynaklarla destekler. Onun romanlarındaki asıl amaç tarihi, özellikle de

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi, xelilova-89-77@hotmail.com

Türklüğü, Türklerin tarihini anlatmak ve sevdirmek olduğundan dolayı bu romanlarda tarih fon olarak kullanılmak yerine, romanın dünyası fon olarak kullanılmıştır.

Tarihten de bildiğimiz üzere Türkler dünyanın en eski ve en köklü milletlerinden biri olup, büyük bir tarihî ve kültürel birikime sahip olmuşlardır. Diğer milletler belli bir toprak parçası üzerinde yaşadıkları halde, Türkler dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşam sürmüş, birçok devlet kurmuş ve geniş bir kültüre sahip olmuşlardır. Romanlarında ağırlıklı olarak eski Türk devletlerini, Türklerin yaşantılarını konu alan yazar, eski Türk töreleri ve inançlarını sıklıkla esere dâhil eder. Hatta bazı eski törelerin yazarın yakın tarihten bahseden romanlarının içine alındığını da dikkate alırsak onun bu konuya fazlasıyla önem verdiğini söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra eski Türk inançları, Selçuklu döneminde yaşanan inanç çatışmaları, bâtinî inançlar, günümüz toplumunda yozlaşmış din anlayışıyla ilgili durumlar ve düşünceler de Terzioğlu'nun dikkatini çeken esas konular arasındadır.

1. Eski Türk Töreleri:

Divanü Lugat-it-Türk'de töre evin en önemli yeri ve sediri olarak ifade edilirken, kavram asıl manası ile "törü" şeklinde geçmekte olup, görenek ve adet şeklinde açıklanmıştır (Kaşgarlı, 1998, 221). Ziya Gökalp ise (Gökalp, 1976, 14), töre kelimesinin, Türk kelimesiyle aynı cevherden olabileceğini, buna göre ise Türk kelimesinin "törelî" manasına gelebileceğini ifade etmektedir.

Eski Türk anlayışını şekillendiren ve devlet sistemini düzenleyen temel unsurların başında töreler gelmektedir. Şimdiye kadar örf ve âdet hukuku olan Türk töresinin başlangıcı hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Çok geniş anlama sahip olan, devletin kuruluş ve işleyiş düzenini de ifade eden töreyi oluşturan temellerin ortaya çıkışı Güngör'e göre (Güngör, 1999, 57) şu şekillerde olmuştur:

- a - Gelenek şeklinde yavaş yavaş oluşanlar.
- b - Hunların halk tarafından kabul gören buyrukları.
- c - Halk toplantılarında (kurultay) verilen kararlar.

Bozkırlarda fiilen yaşanan hayatın zamanla hukuki ve sosyal bir değer kazanması ile oluşan, genellikle kanun anlamında anlaşılan töreyi, eski Türk hayatını düzenleyen mecburi normlar bütünü olarak niteleyebiliriz. Töre ahlaki, sosyal, hukuki ve siyasi birçok prensip koyarak, insanlığa kendi gerçeklerini bildirmek ve onları refah içinde yaşatmak için devlet gibi, insanlığa faydalı, yüksek bir sistem meydana getirmiştir.

Eski törelerin A.H.Terzioğlu'nun romanlarına nasıl yansıdığını ayrı ayrı alt başlıklar şeklinde incelememiz, bu normlar bütünüyle ilgili daha detaylı fikir sahibi olmamıza yardımcı olacaktır.

1.1. Eski Türk Töresinde Kadın-Anne:

Bilindiği gibi eski Türkler, kadına gerçek değerini veren belli başlı milletlerden biri sayılmış ve kadın hayatın hemen her safhasında erkek kadar hak ve sorumluluk sahibi olmuştur. Terzioğlu da eski Türk töresinde kadının yeri ve haklarına dair bilgileri romanlarının birçoğunda okura sunar. Örneğin *Kimmerya* romanında yazar, kadınların çoğalmanın gereğine inandıklarını, bunu bir Tanrı buyruğu olarak gördüklerini, ayrıca bir kadın için anne olmanın töreye göre, ona birçok üstünlük sağlamış olduğunu "Böyleydi Kimmer anaları. Doğurduklarını sahiplenirler, doğurganlıklarınca kafa tutarlardı erlerine. Bu onların hakkıydı. Erlerine yiğit erler, yiğit kızlar vermelerinin hakkı, dokunulmaz kılıyordu onları. Töre, analığı en üstün nitelik üzere hoş görüyordu." (Terzioğlu, 2011, 33) cümleleriyle ifade eder.

Türk annesinin sadece oğuşunda değil bütünüyle budununda saygı görmesi, Türklerin anneliği kutsal bilmesi kadının Türk toplumundaki yerini gösteren esas unsurlardandır: "Kimmer töresi der ki 'Hızla giden bir Kimmer atlısını durdura bilen en önemli sebep, gebe bir kadındır. Yolda denk geldiği gebe bir kadına saygısızlık yapan, onu atıyla rahatsız eden, yoluna çıkan kadına yol vermeyen er, yiğitten sayılmaz. Aşağılanır ve cezalandırılır." (Terzioğlu, 2011, 34).

Yine Türk töresine göre kadınlar bir kez ere varma hakkına sahip olmuş, eşini kaybeden kadın ise çadırını ata (kayınbaba) çadırının yanına kurdu ve artık tek görevi olan çocuklarını büyütmekle meşgul olmuştur:

"...Töre dul kadınların zorla alınmadıkça bir kez daha er edinmelerine, er seçmelerine izin vermiyordu. Çünkü o ölünce de ilk erinin yanında olacak, aynı acunda yaşarken olduğu gibi Gök'te de ona hizmet edecekti. Onlar erlerinin çadırında kalacaklar, erinin mallarını, sürülerini yönetecekler ve çocuklarını büyüteceklerdi. Bir oğul çıkıp atanın hakkına sahip çıkana kadar ananın sözü geçerdi çadırda." (Terzioğlu, 2014, 97).

Alp Urungu'nun ağzından aktarılan bir diğer Türk töresine göreyse, çadır ata çadırı olsa da çadırın egemeni ana sayılmış, bu nedenle önce selamlanması gereken kişi o olmuştur: "Eğer atam benden önce çadırı girerse bile ben girdiğimde önce anamı sonra atamı kutlarım. Çıkarken de önce anamdan sonra atamdan dua ve izin

isterim." (Terzioğlu, 2013, 51) Romanın devamında savaştan dönen Alp Urungu, onun için hazırlanan şölende Türk millet ve toplum yaşamında kadının yerini, haklarını, kadına verilen değeri şu cümlelerle daha net ifade ediyor: "Budunumuzda er ile kadının yeri yan yanadır. Uruşta dahi gerektiğinde at binip görev alan kadınlarımıza hak ettiklerince değer veririz ki onlar çocuk yetiştirerek yeterince yorulurken, obamızı, çadırımızı şenlendirmek için çabalarken nasıl uzak dururuz ki." (Terzioğlu, 2013, 252).

Bir diğer Türk töresine göre ise anneler, savaştan dönen evlatlarını dışarıda kalabalıklarla birlikte karşılayamaz, evlâdının onun huzuruna gelmesini beklemelidir. "Gözlerim kalabalığın içinde anamı aradı... Ama töreyi uygulamıştı anam. Beni ata çadırında bekliyordu." (Terzioğlu, 2013, 138).

Eski Türklerde kadın erkeğin tamamlayıcısı sayıldığı için sürekli erkeğin yanındadır ve onusuz bir iş yapılmaz. Yabancı devletlerin elçilerinin kabulünde hatun da hakanla beraber bulunur, hakanın buyrukları yalnız "Hakan buyuruyor ki" ifadesiyle başlamışsa geçerli kabul edilmez. Şölen ve törenlerde kadın, hakanın solunda oturarak siyasi ve idari konumlardaki görüşlerini beyan eder. Örneğin büyük Hun İmparatorluğu adına Çin ile ilk barış antlaşmasını Mete Han'ın hatunu imzalar. Kür Şad romanında Çinli vezir Tu Yu'nun kayıtlarında da bu töreden bahsedilir: "Kağanların evdeşlerine 'Hatun' denir ki kağan kadar sözü geçer budun içinde. Hatunlar toylara da katılıp söz söyler." (Terzioğlu, 2011, 24).

Terzioğlu, Türklerin kadına verdiği değeri daha da ön plana çıkarmak için Çinli konçuyaların evdeş gitmek için Karayan budunlarından Türkleri tercih ettiklerine vurgu yapar, Tanrıya dua ederken de bu isteklerini dillendirdiklerini belirtir: "Eğer göçebelere evdeş gideceksek, Türklere gidelim!" (Terzioğlu, 2011, 9). Hatta Kür Şad romanındaki gerçek bir Türk düşmanı olan, her zaman içinde Türklere nefret barındıran Çinli konçuy İ-Ch'eng Hatun bile soylu Aşinalara evdeş olmayı kadına verdikleri değerden dolayı ayrıcalık sayar: "Bir yandan düşünüyorum ki Türk kağanının evdeşi olmak büyük ayrıcalıklar tanıyacak bana. Üstelik kadınların Türk budun içinde çok değerli olduğunu, hatta kurultaylarında söz sahibi olduklarını, kağandan sonra geldiklerini biliyorum. Elbette bu söylediklerim ilk evdeşleri olan ve ulu Hatun diye orunlandırılan Türk konçuyaları için geçerli..." (Terzioğlu, 2011, 59).

Romanda, zaman zaman İ-Ch'eng'in bu duruma çok şaşırdığı da görülür: "Türk töresi bana öylesine haklar tanıyor ki! Bazen, 'Karayanın barbarları' diye aşağıladığımız Türklerin kadına verdikleri değeri gördükçe öylesine şaşıyorum ki! Burada kadınların pek çok konuda dokunulmazlıkları var. Hele kağan hatunlarına karşı öylesine ayrıcalıklar tanıyorlar ki!" (Terzioğlu, 2011, 177).

1.2. Sevda Töresi:

Türklerde sevdaya her zaman değer verilmiş, saygı duyulmuş, töre, gönül işleri konusunda yürekleri katı kurallara bağlamamış, sevdaya kimsenin sözü olmamıştır. Töreye göre oğlan ya da kız, severse kimseye aldırmandan sevdiğinin karşısına çıkıp nişanını önüne atmıştır. Eğer karşılık verilmez, reddedilirse, bu sefer çok kötü olaylar yaşanabileceği için bu töreyi, genelde karşılıklı hisler taşıyan, seven gençler uygulamıştır.

A. H. Terzioğlu'nun *Kimmerya* romanında Ativa'nın İrnek için özel hazırlattığı kamayı onun ayakları altına atarak sevdasını beyan ettiği gece annesinin dayanamayıp töreyi bozması, "Al o kamayı oğul!" diyerek duruma müdahale etmesi sonucu herkesin tepkisine sebep olduğunu görürüz: "Başlar o yana döndü. Yaptığı, Kimmer töresince çok yanlış. Bir büyük, bir ana bile olsa, yüreklere karışmak kimin haddiydi? Tanrı'nın bile aracı olmadığı böyle bir işe... Yalnız yol gösterir, mucizeleri ile karşılaşmaları sağlar, sonra, âdeta bir kenara çekilip, olanları izler... Bilir elbet neler olacağını!" (Terzioğlu, 2011, 53).

Yine Türk töresine göre gönül işlerinde bu mesele doğrudan babaya söylenmez, ona söylemek için yol gösterici olarak, anne aracı tutulur: "İlk olarak anaya söylenecek, o da ataya işittirecek... Ata asla doğrudan konuşmaz, görüşmez bu konuları. Karşı çıkacak değil ama konuşmaz." (Terzioğlu, 2013, 130).

Yazarın yakın tarihimizi ve günümüz olaylarını ele alan romanlarında da gerçek sevginin değerli olduğuna, sevmeyi ibadet temizliğinde yaşayan insanların varlığına ve eskiden beri süregelen bazı âdetlerin hâlâ güncelliğini koruduğuna tanıklık ediyoruz. Örneğin *Reisim Çatlı* romanında Abdullah'ın saf sevgisi, sevdiğine laf gelmemesi için sevdasını zamansız duyurmaktan sakınması onun geleneklere göre davrandığını gösterir. Ayrıca, bu durumla ilgili yazarın bir Hadis-i şeriften örnek vermesiyle de kahramanın imanına bağlı biri olduğuanlaşılır: "Sevgili Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz, buyururlar ki 'Âşık olup da aşkını gizlemekle beraber iffetini muhafaza ederek ölen şehittir!'" (Terzioğlu, 2013, 43).

Bu genç, sevdiği kızdan karşılık aldıktan sonra ise yine değerlerine göre davranarak büyüklерini, ailesini devreye sokuyor, kalbini önce annesine açıyor, yalnız gereken âdetler yerine getirildikten sonra sevdasına kavuşabiliyor: "Anaya söylenir bu tip çağrılar. Ana, nineye danışır. O da dedeye açıklar. O da babaya... Her büyüğün fikri olumlu olursa..." (Terzioğlu, 2013, 43).

1.3. Lavirat Töresi:

Eski Türklerin yaşadıkları döneme baktığımızda lavirat yani üvey anne ile evlenme gibi bir geleneğin olduğunu görüyoruz. Doğal olarak ilk bakışta yadırganan bir durum olan lavirat uygulaması, eski Türk aile yapısında hukuki olarak değerlendirildiğinde uygulanması gereken bir zorunluluk olarak görünüyor. Bu törenin uygulanmasındaki asıl amaç Türk topluluklarında dul kalan kadınları çaresiz bırakmamak, himaye etmek ve onların hayatını teminat altına almaktır. Nitekim eski Türklerde, babaları ölen oğullar, anneleri ile küçük kardeşlerini ailelerine katıp bakmak ve beslemek gibi yükümlülüklerle sahip olmuşlardır.

A.H.Terzioğlu, *Kür Şad* romanında esaslı Hunlara dayanan ve daha sonraki zamanlarda Göktürklerde de uygulanan lavirat geleneğini konu alarak, bu töreyi hedef alan, eleştiren yanlış düşüncelerin değişmesine sebep olabilecek bir takım önemli bilgiler verir. Şöyle ki, yazarın da belirttiği üzere eski Türk törelerinden olan lavirat, urug bütünlüğünü korumak adına üvey anneye evlenme töresidir. "*Lavirat töresi çadırın, oğuşun, sürülerin ve atların bölünmemesi, yetimlerin, dulların başsız, korumasız kalmaması için konulmuştu.*" (Terzioğlu, 2011, 39).

Eski Türklerde töreye göre evdeğini yitirmiş, dul kalmış kadınların yalnız, güçsüz ve sahipsiz kalmasına izin verilmez. Erkekler birden fazla eş aldıkları için oğul da babasından kalan hatunları, üvey annelerini korumak, kardeşlerini yok olmaktan kurtarmak ve ailenin bölünüp güçten düşmesini engellemek adına bu kadınlarla evlenir. Bunun yanı sıra büyük kardeş ölünce de, ondan sonra gelen kardeş, ölen kardeşinin karısı ile çocuklarını, eğer dul isterse, alıp kendi ailesine katabiliyor. Dul istemediği durumda ise böyle bir evliliğin olamayacağı bilinir.

Eski birçok kaynakta lavirat, aslında Türk düşmanlarının, özellikle Çin'in her fırsatta tenkit ettiği bir töre olsa da, işlerine geldiği zaman onlar, kendi yasalarına ters gelen bu Türk töresine sığınarak amaçlarına ulaşmaya çalışmışlardır. Örneğin, *Kür Şad* romanında Kıymın Kağanın ölümü üzerine Çinli konçuy İ-ch'eng Hatun'u Ötüken Yış'ta tutmaya çalışan Çin, konçuyun Şipi kağanla evlenmesini tek çare görerek, lavirat töresinin uygulanmasını talep etmiş, töresine bağlı olan Türkler ise çaresizce töreyi uygulamış ve Şipi Kağan, üvey annesini görünürde evdeş olarak almak zorunda kalmıştır.

Her zaman Çin'in çıkarları için fırsat kollayan konçuy İ-ch'eng Hatun'un ise Türklerin törelerine bu kadar bağlı olmalarından oldukça memnun olduğu onun şu cümlelerinden anlaşılıyor: "*Töre deyince bütün her şey geride kalır Türkler için. Unutulur. Türk töresi sayesinde yaşıyorum ve görevimdeyim. Görevim Çin için Türk ilini karıştırmak.*" (Terzioğlu, 2011, 181).

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki, bu evlilikler bizim anladığımız anlamda bir evlilik olmamış, göçebelerin yaşam gerçeklerinin, hayat tarzlarının gerektirdiği sadece sahiplenme olmuştur.

1.4. Eski Türklerde Ad Alma Töresi:

Türk toplumundaki fertlerin tamamının töreye uymak zorunda olmaları, eski Türklerde kanun üstünlüğünün olduğundan haber vermektedir. Türklerde çocuk töresi açısından törenin uygulanma alanı, çocuk dünyaya gelir gelmez başlamıştır. Terzioğlu'nun romanlarında da bu törelerden biri olan *Ad alma töresi*yle ilgili farklı örnekler bulunmaktadır. Şöyle ki, eski Türklerde erkek çocuklara ad verilirken doğumu sırasında gerçekleşen beklenmedik ve daha önce rastlanılmayan olaylar dikkate alınmış, bu olayın doğumla ilgili olduğu düşünülmüş, böyle bir olay gerçekleşmediği durumlarda ise erin ad alması için bir yiğitlik sergilemesi beklenmiştir.

Töreye göre erkek çocuğun adını alabilmesi için öncelikle belli bir yaşa gelmesi, ardından ise Türk töresine göre bir kahramanlık yapması gerekmiştir. Erkek çocuk, buluş yaşına geldikten sonra bir kahramanlık göstermeye çalışmış ve o gün ortaya koyduğu yeteneği sayesinde budun tarafından ona gerçek adı verilmiştir. Bunun yanı sıra yine töreye göre er için ilk orun, adını almasının gerekliliği olduğundan henüz adını alamayan er uruğunda kesinlikle orun alamamıştır. Örneğin, *Alp Urungu* romanında Eğit Çor'un oğlu da bu töreye uymak zorunda kalmış ve bu durumdan utansa da senelerce "Adsız" diye anılmıştır: "*Utandır oldum adsızlıktan. Yaşıtlarımdan bunu başaranlar vardı. Yaşıtlım adsızlar azaldıkça bu iş daha bir zor geliyordu bana. Kürt Elhan'ı Eğit Çor'un oğlu olup ad sahibi olamamak...*" (Terzioğlu, 2013, 44).

Romanda görüyoruz ki, bu gencin arkadaşları ona göre sıradan şeyleri yiğitlik belleyip ad alıyorlar. Mesela, bir arkadaş büyük boynuzlu bir geyik avlayarak obaya getirdiği için "Çapan" yani alıp getiren ismini alıyor, bir diğeri dörtnala giden atın üzerinde dimdik ayağa kalkıp ok salmayı başardığı için "Dikçe" adını almayı hak ediyor. Bu genç ise, Kürt Elhan'ın oğlu olduğu için, diğerlerine göre daha önemli işler başarmalı ve bunu bütün buduna beğendirmelidir. Romanda bu kahraman, seneler sonra savaşta gösterdiği cesaretinden, yiğitliğinden dolayı nihayet Aşina Bumin'dan "Alp Urungu" adını almayı başarıyor.

1.5. Kağan Kaldırma Töreni:

Bozkır coğrafyasının uçsuz bucaksız sınırları içinde medeniyet kurmuş Türklerde tören ve gelenekler devlet hayatının ayrılmaz bir parçası olmuş, bu geleneklerden biri olan Kağanın tahta çıkma töreninin eksiksiz uygulanması ise hükümdarın otoritesini ve gücünü pekiştirmiştir. Türklerde devletin merkezinde olan hükümdarın seçilmesi için her seferinde ciddi bir mücadele verilmiş, bu mücadele sonucunda da çeşitli yöntemlerle seçilen hükümdar, Türk gelenekleri çerçevesinde törenlerle yönetimi devralmıştır.

A.H.Terzioğlu, *Kür Şad, Alp Urungu, Teoman Han, Cengiz Han, Aksaçlılar Meclisi* gibi birçok romanında eski Türk geleneklerinden olan Kağan Kaldırma törenine yer vermiştir. Romanlardaki örnekleri incelediğimiz zaman bu törenin dinî bir tören olmamasına rağmen, buradaki Gök Tanrı inancı ve şaman motiflerini görebiliyoruz. Yazar, bu törenle ilgili bilgileri *Teoman Han* romanında detaylı bir biçimde okura sunar:

"Kırk Börü ortaya bir keçe açtılar. İçine Duman Bey'i oturttular. Her biri bir yanından tutup dokuz kez çevirdiler keçeyi, güneşe eş yönde..."

Bir ipek kuşak bağladılar Duman Bey'in boynuna. Nefesi kesilene kadar sıktılar ve tam kendini yitirmek üzereyken, usu karışmak üzereyken birdenbire bırakıp sordular:

'Ey Ulu Han, Hun buduna kaç çağ üzere hanlık yapacaksın?'

'Onu ancak Tanrı bilir!'

Yeniden bağladılar kuşağı ve yeniden sıkıp tam zamanında çözüp sordular:

Ey Ulu Han, nasıl hüküm vereceksin?'

'Hun töresince!'

Bir kez daha bağladılar kuşağı ve yeniden sıktılar, tam kendini yitirecekken çözdüler kuşağı ve yeniden sordular:

'Ey Ulu Han, kimin için çalışacaksın?'

'Hun budun için!'

Yeniden ve son kez bağlayıp sıktılar ipek kuşağı, ardından sordular:

'Ey Ulu Han, yaptıklarının hesabını kime vereceksin?'

'Önce Gök'e sonra budunuma...'

Usları başlardan alan bu işkenceye rağmen, usunu kullanmayı başaran ve sorulara yanıt veren er, inanca göre hanlığında hata yapmazdı" (Terzioğlu, 2014, 323-324).

Yukarıda verdiğimiz örnekte hükümdarın boğazının boğulana kadar sıkılması, ona adil olması, adaletten ayrılmaması, tahtın sonsuza kadar kendi mülkü olmaması, dünyanın ölümlü olması yönünde bir hatırlatma olarak açıklanabilir. Törenin sonunda ise keçeyi dört tarafından tutan beyler, hükümdarı havaya kaldırarak, onun, Gök Tanrı ile temasını kurarlar ve bu tören de adını bu yüzden Kağan Kaldırma töreni olarak alır:

" 'Han... Han... Han' diye üç kere bağırtıp Gök'e kaldırdılar.

Böylece Gök'te bir han doğacaktı.

Gök'te doğacak han, Hunların hanı olacaktı." (Terzioğlu, 2014, 323).

Sonda ise sembolik olarak eski kişi yerine yeni Kağan doğar ve yeni ad alır. Terzioğlu'nun *Teoman Han* romanında da Duman Bey'in yeniden doğuşu yaşayıp han olduktan sonra, Çakın Ata'nın ona seslendiği adı Gök emri belleyerek adını Teoman olarak değiştirdiği görülür.

1.6. Bozkır Töresi:

A.H.Terzioğlu'nun romanlarında karşılaştığımız eski Türk törelerinden bir diğeri de *Kiok Han* romanında yer bulan, birçoklarını aynı zamanda Çin elçisini hayrete düşüren ve ona *"Barbarlar! Böyle bir şeyi hakan nasıl yapar?"*, *"Hunlar kötüdür! Barbardır!"* (Terzioğlu, 2014, 191) dedirten Bozkır töresidir.

Geçmişte Türkler, hakanlarının Gök Tanrı'dan gelen kuta sahip olduklarına inanmış, savaş sonrası iki hakandan birisi yenilmiş ve teslim alınmış ya da vücudu ele geçirilmiş ise, galip gelen hakana bozkır töresini uygulama hakkı doğmuştur. Bu töreye göre, kazanan taraf, yenilen hakanın başını almış ve inanca göre, bu başa sahiplenince manevi olarak onun ruhunu da sonsuza dek tutsak almış sayılmıştır. Ayrıca bu tutsaklığın, Ulu Tanrı ölüp Gök'e çıktığı zamanda da devam ettiğine, başını veren hakanın orada da kazanan hakana hizmet edeceğine inanılmıştır.

A.H.Terzioğlu'nun *Kiok Han* romanında Kiok Han, Yüce kralı Kitolo'yu yenerek başını aldıktan sonra Bozkır töresi gereği önce bu kafatası emlenir, ardından Ulu Kam, gelip ruhu tutsaklığa razı etme ayinini uygular. Bu uygulamaya göre baş, kor hâlindeki ateşte özenle yakıldıktan sonra bir usta madenci tarafından altın kaplanmış kadeh hâline getirilir. Türklerin bu inancına göre, eğer başın sahibi gerçekten soylu ise ve Kam, görevini tam ve layıkıyla yapmışsa, daha ilk denemede altın kaplamanın tutması gerekmektedir.

Romanda uygulanan bu törenin aslında hak sayıldığını tören sırasında Kiok Han'dan duyarız: "Bozkır yasasını uyguladım. Yendiğim, Yüeci kralının başını aldım. Hakkımdı. Hun töresi gereği, onu altın kaplatarak kadeh yaptırdım. Hakkımdı. Şimdi bu kadeh, yendiğim Yüeci kralını benim tutsağım yapıyor. Bir kral, uçmağa vardığında Gök'te bana hizmet edecek!" (Terzioğlu, 2014, 192).

Belirtmek gerekir ki Kiok Han, Yüeci kralını mağlup edip başını alsa da, ona kral olduğundan dolayı saygıda kusur edilmesini istemez ve tören sırasında kafatasından yapılmış kadehi ona verdiklerinde ayağa kalkar, herkesten de aynı saygıyı göstermesini ister: "Ayağa kalktım! Çünkü şimdi altın bir kadeh olan bu başın sahibi bir kraldı. Savaşta yendiğim bir kral... Krallar saygıyı hak ediyor. Siz de saygı gösterin!" (Terzioğlu, 2014, 192).

O zamanın inancına göre altınla kaplanmış olan bu baş, kutlu bir hazine olarak Han otağında muhafaza edilmiş ve nesilden nesile bırakılan bu kafatası, Yüeciler için utanç, Hunlar için övünç kaynağı olmuştur. Çin kaynaklarında da bahsi geçen bu kafatasının hakanın ve Hun soylularının yemin törenlerinde kullanıldığı belirtilir (Terzioğlu, 2014, 184).

Romanda Hun budunun inançlar bütününe bir parçası olan bu inanış, aslında budunun idealleri arasındadır ve destansı bir anlam taşımaktadır. Bir kralın başının sürekli olarak Hunların elinde olması önemli bir semboldür. Ayrıca bu inancın bütün bozkır kavimlerinde olduğu ve bu nedenle de onların hakan mezarlarını gizledikleri bilinmektedir.

1.7. Yoğ Töresi:

En eski dönemlerden itibaren Türk inanç sisteminde, ruhun ölümsüzlüğüne, ölen insanların ikinci bir hayata başlayacağına ve orada da bu dünyadakine benzer bir hayat yaşayacaklarına dair inanış olduğu bilinmektedir. Türkler, ölümün bir son olmadığını ve ruhun ölümsüz olduğunu düşündükleri için cenaze ve defin işlemleri sırasında da birtakım geleneksel faaliyetler icra etmişlerdir.

A.H.Terzioğlu da romanlarında zaman zaman Türk kültür tarihinde cenaze ve defin törenleri sırasında uygulanan geleneklere yer vermiş ve bu geleneklerin ardında yatan gerekçeleri anlatmaya ve göstermeye çalışmıştır. Geçmişte Yoğ töresi olarak adlandırılan cenaze töreninin ayrıntılarına yazarın *Kimmerya*, *Kür Şad*, *Alp Urungu*, *Teoman Han*, *Aksaçlılar Meclisi* gibi romanlarında rastlarız.

Yoğ töresine göre Türklerde eğer biri, ilkbahar ya da yaz ayında ölmüşse o, defin için çimenlerle ağaçlardaki yapraklar sararıncaya kadar bekletilmiş, sonbahar ya da kış aylarında ölmüş ise, bitkilerin tohumlanması ve açma mevsiminin gelmesi beklenmiştir. Türkler, göğün kapılarının yalnız bu zamanlarda açıldığına inandıklarından dolayı toplu yoğ töreninin yapılması için güzün ya da baharın başlangıcını seçmişlerdir.

Bir tek savaşta ölenlerin yerlerinin zaten Gök olduğu inancı mevcut olduğundan onlar bekletilmemiş, düştükleri yerde defnedilmişlerdir. Yine törenin kurallarına göre savaşta sonra ölen erleri Gök'e ulaştırmak için odlar yakılmış, budunun Kam'ı gelip her bir er için yakılan her odun başında dua etmiş, odlar söndükten sonra ise ölen erlerin Gök'e ulaştığına inanılmıştır. *Kimmerya* romanından aldığımız aşağıdaki parçada yazar, defin zamanına kadar ölünün nasıl bekletildiğine dair detaylı tasvir verir:

"Kendiliğinden, yaşı yettiğinde ya da sayrılıktan öldüğünde, bekletilir... Yoğ zamanına kadar! Öylece bırakılması mümkün değildir. Ruhunun huzur bulması için, vücudunun bozulmadan muhafaza edilmesi gerekir. İşte o zaman gök adamları devreye girerler. Vücutu olduğu gibi muhafaza etmek üzere, karnı yarılar, iç organları alınırlar. Kafatası yarılar içindeler boşaltılır. Yüzyıllar öncesinin öğretisi ile maydanoz tohumu, anason, dövülmüş saparna ve kokulu maddelerle doldurulup dikilir. Vücuduna emler sürülür baştan aşağıya. Mumlu bezlere sarılır ve 'Ölüler çadırında' beklemeye alınır." (Terzioğlu, 2011, 120).

Günümüzde de kimi zaman karşılaştığımız matem işareti olarak yüzleri çizmek, Hun toplumunun yaygın bir geleneği olmuştur. Bu geleneğe göre insanlar, defin günü mezarın etrafında dönerek, yüzlerine bıçakla çizik atıp yaralamışlardır.

Ayrıca ölümden hemen sonra yani cenaze töreninde at kurban etme âdetinin yanında, sonraki günlerde gerçekleştirilen defin gününde ya da belli bir süre sonra at kurban etme geleneğinin tekrarlanması da bu törenin bir parçası olmuştur. *Kür Şad* romanında Çinli yazar Tu Yu, Türklerin bu töresini kayıtlarında şu şekilde anlatır: "Uçmaklık olanlar için bir yas çadırı kurar, naaşı korumak için ustaca emlerler. Yakınlarından her bir er ya at keser ya da koyun. Çünkü uçmaklık kişiyi kurbanlarla uğurlamak töreleridir. Çadırın önünde yüzlerini bıçakla çizip kanlı gözyaşı dökerler ve bunu yedi kez çadırın çevresinde dönerek yaparlar." (Terzioğlu, 2013, 25).

Alp Urungu romanında da kahraman, atasının ölümünün ardından bu töreyi uygulamış, bir ulu Kam'a danışarak onun öğütü ile her gün Gök'e bir at kurban etmiş, böylece yoğ gününe kadar atasının ruhunun huzurda kalacağına inanmıştır (Terzioğlu, 2013, 248).

Yoğ sonrası yapılan diğer iki uygulama ise çadır çevresinde at koşturmak geleneği ve ölen kişinin yaşadığı topraklarda son kez dolaştırılması olmuştur. Yine *Alp Urungu* romanında Alp Urungu öldükten

sonra Kürt budunun yaşadığı toprakları baştanbaşa dolaştırılarak, bütün obalara, boylara uğratılarak son gezisinin yaptırılmasıyla yurt için verdiği emeği, gücü, kanı hatırlanmış olur. Budunu onu överek karşılar, bu sırada boylar, uruglar Alp Urungu'nun kutlu bedenine bıçakla işaretler koyar, böylece onun yolunda olduklarını bildirmiş olurlar (Terzioğlu, 2013, 295).

Türklerde eğer ölen kişi varlıklı bir bey olursa, yine yoğ töresi gereğince onun defni için atı, eşyalarından bir kısmı, silahları ve ona hizmet eden erlerinden bazıları da son yolculuğa hazırlanmış, onunla birlikte gömülmüştür.

Yoğ töresi sonunda önemli görevlerden birini yerine getiren ve "Son gören" olarak adlandırılan kişi mertebesine ermek gurur verici bir görev sayılmıştır. Şöyle ki, "Son gören", beyin bilinmemesi gereken korunağına yerleştirildikten sonra, buna tanıklık eden bütün erleri oklayan ve mezar yerini bilen tek er olarak dönüp beye bilgi veren kişiye verilen ad olmuştur. Bu kişi de görevini tamamladıktan sonra diğer erler kimi oklanmıştır. Törenin amacı ise mezarın yerini düşmanlardan gizli tutmak olmuştur.

Teoman Han romanında Teoman'ın çocukluk arkadaşı Börübaşı Kırgı, Tuvu Bey'in son yolculuğunda "Son gören" olmak istemiş ve görevi bittikten sonra, törenin gereği olarak ve kendi dileği üzerine otuz dokuz Börü yoldaşı ve Teoman'ın okuyla oklanmıştır (Terzioğlu, 2014, 306-308).

2. Eski İnançlar:

A. H. Terzioğlu'nun tarihî dönemleri anlatan romanlarını incelediğimiz zaman, eski Türklerin dininin, Gök-Tanrı dinî olduğuna ve bu inancın bütün Türklerin ana kültü sayıldığına şahit oluruz. Türklerin inanç sisteminin Gök-Tanrı dışında bir başka özelliği de Atalar Kültüdür. Şöyle ki, geçmişte ölmüş atalara saygı, onlar için kurban kesilmesi, ataerkil ailede baba egemenliğinin belirtisi sayılmıştır. Bu romanlarda dikkati çeken bir diğer özellik, Türklerin gizli güçleri olduğuna inandıkları doğa olgularına da kutsallık atfetmeleridir. Buradan yola çıkarak onların tabiat kültlerinin olduğunu söyleyebilmek de mümkündür.

İnanmanın Türklere her zaman güç, kuvvet kattığı, cesaretlerini artırdığı bir gerçektir. Örneğin, *Kür Şad* romanında Türkler, Çin'le savaşa girdikleri zaman sayıca azınlıkta olsalar da inançları sayesinde korkmadan düşmanla çatışarak utku kazanmayı başarırlar. "İnanmak bilinmez güçler yükler Türk'ün kanına. Çağlayışı değişir. Delice bir akış tutturur. Bedenler yıkılmaz olur. Ne ok değse, ne kılıç, ne kargı..." (Terzioğlu, 2013, 170).

Türklerin inançları içerisinde en önemli yerlerden birini falcılık tutmaktadır. Onlar, bu iş için genel olarak Şamanlardan yardım almışlardır. Türklerde yaygın olan en meşhur fallardan biri "kürek kemiği fali" olmuştur ki, bunun için de kurban edilen hayvanların kürek kemiği kullanılmış, ileriye dönük herhangi bir bilgi almak için fal baktırılmış, yorum yaptırılmıştır.

Terzioğlu, *Kür Şad* romanında bu falcılık yönteminden bahsetmiştir. Burada romanın kahramanlarından Ulu Hatun, Ulu Kam'a fal açtırarak, oğlu Kür Şad'ı bekleyen geleceği öğrenmeğe çalışır: "Sonra adak kurbanının kürek kemiğine attı elini. Acele etmeyen, bilge hareketlerle önünde sönmeye yüz tutmuş odun içine soktu kemiği. Bir zaman bekledi ve sonra çıkardı. Ulu Hatun odda kızarmış kemiğin Ulu Kam'ın elini yakmamasına şaşırılmıştı ama asıl merak ettiği kemiğin söyleyecekleriydi." (Terzioğlu, 2013, 101).

Geçmişten itibaren insanlar tarafından kutsallık atfedilen dağ, taş, ağaç, ateş, su gibi varlıkların içerisinde ağaçların ayrı bir önemi olduğunu söylemek mümkündür. Türkler de bazı ağaçların kutsal olduğuna inanmışlardır. Onlara göre, kutsal olarak gördükleri bu ağaçlar, kökleri ile yere bağlı oldukları ve dalları ile göğe uzandıkları için insanların dileklerini Tanrı'ya iletebilecek ağaçlardır.

Ağaç kültü, ağaçlara dilek ve dua olarak bağ bağlamak, A.H.Terzioğlu'nun romanlarında yer verdiği diğer bir eski Türk inancıdır. *Kür Şad* romanında bu inancın bir çocuğu kem gözlerden korumak için uygulandığı ifade edilmiştir: "Türklerin gözbebeği Şu Tigin yaşından çok büyük, iri cüsseli, yakışıklı, göz alıcı bir er olup çıkmıştı. Anası Ulu Hatun görülesi yiğidini kem gözlerden sakınmak için sürekli adaklar adıyor, kutlu ağaçlara bağ bağlıyordu." (Terzioğlu, 2013, 129).

Yazar, eski Türk adet ve geleneklerinin, inançlarının daha sonraki dönemlerde var olan bazı devletlerce de benimsendiğini ve uygulandığını dile getirir. Buna örnek olarak ise *Cengiz Han* romanında Moğolların da Türkler gibi hemen hemen aynı inançlara sahip olduklarını, benzer ritüelleri uyguladıklarını okurlara aktarır. Moğollar da diğer bozkır budunları gibi Eski Gök dinine inanmış ve Gök'te olan varlıklara saygı duymuşlardır. Özellikle de sabahları gün doğumunda güneşin karşısında eğilmek bu saygının bir göstergesi sayılmıştır. Romanda Yesügey Bahadır'ın sabah erkenden kalkıp bahsedilen ibadeti uygulaması şu şekilde tasvir edilir: "Güneşi doğmadan karşılamak üzere hareketlendi. Gök ve Gök'te olan her şeye duydukları saygı onlara günü sunan kuta selamı ve duayı gerektiriyordu. Çadırından çıkmadan ocak tanrısına saygı sundu. Ardından dışarıda güneşi bekledi sağ dizi yerde ve başı kesik... Dört oğlu, bir kızı, uslu, yetkin hatunu ve budunu adına selamladı onu. Bildiği bütün duaları mırıldandı. Gök'e, yere saygı sundu." (Terzioğlu, 2014, 60).

Bunun yanı sıra bozkır budunları, onları koruyan keçe çadırlarını da kutlu bilmiş, çadır içinde kurulu ocağın her çadır için ayrı bir gücü olduğuna inanmışlardır. Bir diğer inanca göre ise yenilen ve içilen şeylerden yere, güneşe, aya, suya, Gök'ün tamamına ve o an çevrede bulunan pek çok şeye sunulması fazlaca önem ifade etmiştir. Çünkü insanlar, bu vesileyle evlerinde, yurtlarında bereketin artacağına ve ürünlerin çoğalacağına inanmışlardır: "İlk sağılan kısırak sütünden koşturdular. Önce yere sundu birkaç damlayı eliyle dökerek. Sonra da güneşe doğru birkaç damla süt attı ve çadırına doğru..." (Terzioğlu, 2014, 61).

Eski Türklerde olduğu gibi Moğol inanç sisteminde de dağ, orman, dere ve ağaç kültlerinin önemli yere sahip olduğu bilinmektedir. Doğada her bir nesnenin koruyucu ruhunun bulunması ve onların her birinin farklı özelliklerinin olması inancı dağ kültüründe de kendini göstermektedir. Bu inanca göre dağlar ve obalar aynı zamanda diğer ruhların barındığı yerlerdir. Terzioğlu, *Cengiz Han* romanında dağ kültürüyle ilgili yapılan ibadete yer verir. Burada romanın başkahramanı Timuçin, Tanrı'ya şükrederken, en zor zamanlarında yağlarının yolunu keserek ona kucak açan, hayatını kurtaran, atalarının doğum yeri Burhan-Haldun dağlarına da ibadet etmeyi ihmal etmez: "... Kemerini çözüp boynuna bağladı. Başlığı koluna astı. Güneşe karşı döndü yüzünü. Sağ yumruğu ile göğsünü dokuz kere döverek, her seferinde sağ dizini yere vurup baş eğerek saygılarını sundu ata yurduna." (Terzioğlu, 2014, 174).

Yine eski inançlardan olan odun kutsallığına inanma da yazarın romanlarında farklı şekillerde ortaya konur. Şöyle ki, Moğollar, odun kutuna inandıkları için özellikle yolculuğa çıkmadan önce iki od arasından geçerek ruhlarını temizlemeyi gerekli saymışlardır. Romanda Yesügey Bahadır, oğlu Timuçin'le birlikte kız seçmek için yolculuğa hazırlanırken diğer yolculuk öncesi geleneklerin yanı sıra bu geleneği de uygular.

Yazarın *Cengiz Han* romanında ruhların kötülüklerden arındırılması zamanı iki yana iki büyük od yakıldığı, odların başlangıç ve bitiş yerlerine, etki alanlarını işaret etmek üzere, iki yana dikilmiş iki mızrak arasına ip çekildiği tasvir edilir. Bu iplerin üzerine ise dilek dileyen, gönlünden geçenleri işaret edenler, beyleri ve oğlu için dualar okuyup kutsadıkları rengârenk bezler bağlarlar. Bu şekilde ortaya kısa, iki yandan alazların güzelleştirdiği kutlu bir temizlenme yolu çıkar ve kahramanlar bu yoldan geçer: "Atası ve oğlu ardı ardına durdular. Üzerlerinde hiçbir şey kalmamak üzere soyundular ve ağır ağır yürüdüler od yolunda. Tam ortaya gelince biraz bekliyor alazların vücutlarına yakın olmalarına, onları dalamalarına izin verip sonra hızla geçiyorlardı. Böylece kutlu bir iş öncesi yola çıkmaya hazırıldılar." (Terzioğlu, 2014, 63).

Sonuç:

Çağdaş dönem Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Ahmet Haldun Terzioğlu, çoğunlukla romanlarını tarihî roman kurgusuna bağlı kalarak yazmayı tercih etmiş, tarihi konu almadığı romanlarında da mutlaka tarihte geçen olaylara değinmiş, romanın konusuyla bu olaylar arasında bir bağlantı kurmaya çalışmıştır. Söyleyebiliriz ki, yazarın yoğun araştırmaların ürünü olan romanlarının konusu çoğunlukla eski Türk tarihinden alınmış, olaylar ve şahıslar anlatılırken tarihî gerçekçiliğe bağlı kalınmaya çalışılmış, olaylar hakkında alıntılar yapılarak söylenenler çeşitli tarihî kaynaklarla desteklenmiştir.

A.H.Terzioğlu'nun tarihî romanlarında eski Türk töreleri ve eski inançların incelendiği bu çalışmada bilinmeyen ve ya hakkında az bilinen töre ve inançların tekrar ele alınması, örneklerle desteklenmesi, Türklerin geçmişteki yaşam biçimleri, kutsalları ile yeniden hatırlatılması açısından önem taşımaktadır. İki ana bölüm ve alt başlıklar halinde ele alınan çalışmanın ilk bölümünde eski Türk töreleri ayrı ayrı belirtilerek ve yazarın romanlarından alıntılar yapılarak verilmiştir. İkinci bölüm ise eski inançlarla ilgili hususları kapsamaktadır.

Töre ve inançları sadece geçmişte yaşananlardan ibaret olarak görmek doğru değildir. Çünkü onların farklı boyut ve unsurlarıyla bu gün de yaşanıyor olması, geçmişte kalmış olmadıklarını gösterir. Töre ve inançlar, Türk kültürünün binlerce yıllık geçmişi olan köklü müesseseleridir ve günümüzde özellikle töre ile ilgili olarak yapılan propagandalar gerçekleri yansıtmaktan oldukça uzaktır.

Çalışmalarından da malum olduğu üzere Türk kadınına her zaman yüksek değer veren Terzioğlu, eski Türk töresinde kadının yeri ve haklarına dair bilgilere romanlarının birçoğunda yer verir. Belirtmek gerekir ki, eski Türk töresinde kadına verilen değer ve özgürlükler, gelişmiş toplum eşitliği günümüzde bile dünyanın birçok yerinde yoktur. Yazara göre, dünyanın her yanında kadınlar yeni haklar alma çabasında, yeniden kadını kapalı mekânda tutma ve mesleksiz bırakma anlayışının yayıldığı bugünlerde haklarını yitiren bir kısım Türk kadını, bu geriye gidişi tuhaf bir şekilde kabul ve destekleme içerisindedir. Bu kötü gidişatin önüne geçmek için ise mutlaka geçmişimize bakmalı, sahip olduğumuz değerleri tekrar hatırlamalı ve onları kaybetmemek için elimizden gelen çabayı göstermeliyiz.

Eski Türklerde çocuk töresi açısından törenin uygulanma alanı, çocuk dünyaya gelir gelmez başlamıştır ki, bunlardan biri de erkek çocuklar için uygulanan ad alma töresi olmuştur. A. H. Terzioğlu'nun romanlarında farklı örneklerine rastladığımız bu töre kapsamında, erkek çocuklara ad almaları için şartlar

koyulması ve sınavı geçemeyen, erliğini kanıtlayamayan yiğidin ad alamaması olayı bazen yazarın bazı romanlarının esas düğümlerinden biri hâline gelmiştir.

Türklerin geçmişteki kültürüyle ilgili ortaya çıkan bazı yanlış yorumlamaları da göz önünde bulundurarak lavirat töresi, Bozkır töresi gibi uygulamalara da romanlarında geniş yer vererek ve detaylı açıklamalar yaparak bu törelerin gerçek amaçlarını ortaya koyan romancı, kimi zaman da yakın tarihten, güncel olaylardan bahseden romanlarında bile Kağan kaldırma, sevda töresi gibi eski Türk töre ve inançlarını konu edinerek, günümüze uyarlayarak geçmişten günümüze hatırlatmalarda bulunmuştur.

Terzioğlu'na göre geleceğin inşası geçmişten kopuk olmamalıdır. Yoksa hedefler, yıkıcı ve bölücü ideolojilerin hizmetkârlığına yol açabileceği gibi ham düşüncelerle dolu, tatbiki mümkün olmayan hayallerden ibaret de olabilir. Biri davranışlarda ya da müesseselerde vücut bulan, diğeri ise gelecekle alakalı olarak hedef belirleyen ülkü olmak üzere iki temel boyuta sahip olan töre, sosyal hayatın tamamına nüfuz etmiş olan tecrübeye dayalı bir birikimdir. Töre içerisinde yer alan ideal, kendi içinde geçmişi de barındırdığı için, gelecek ham hayallerle belirlenmek yerine, olgun bir gaye ile çizilmelidir. Nurettin Topçu'nun da (Topçu, 1960, 17-18) belirttiği gibi insan denen şahsiyet köklerini maziye salmış bir ağaç gibidir. Kökler yüzyılların derinliğine gömülürse, şahsiyet o zaman büyüktür ve bin yılları aşan şahsiyet harikadır. Yirmi, otuz yıllık olunca ise şahsiyet hastadır, buhran geçirmektedir ve tedaviye muhtaçtır. Nasıl ki hafızasız fert yoktur, hafızasız millet de olamaz. Bu noktada töre ve inançlar, Türk milletinin hafızasıdır.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki, Terzioğlu'nun bu hususları sıklıkla ele alma sebebi hem büyük Türk tarihi ve kültürünün unutulmamasına, insanların hafızasında yaşatılmasına hizmet etme isteği, hem de eskiden var olan bazı önemli değerlerin günümüzde de örnek alınarak uygulanabileceği inancına sahip olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif (1984). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. İstanbul: Birlik Yayınları.
- Baykara, Tuncer (1997). *Türk Kültür Araştırmaları*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Boynukara, Hamdi (1993). *Modern Eleştiri Terimleri*. Van: Yüzüncüyıl Üniversitesi Yayınları.
- Eren, H, Gözaydın, N, Parlatur, İ, Tekin, T, Zülfikar, H. (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Cilt 1, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (TDK), Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları.
- Gögebakan, Turgut (2004). *Tarihsel Roman Üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gökalp, Ziya (1975). *Türk Ahlakı*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökalp, Ziya (1976). *Türk Töresi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Gömeç, Saadetin (2014). *Türk Kültürünün Ana Hatları*, 3. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güngör, Erol (1999). *Tarihte Türkler*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Hassan Ümit (1986). *Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler*. Ankara: Kaynak Yayınları.
- Kafesoğlu, İbrahim (1992). *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Kafesoğlu, İbrahim (1995). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kaplan, Mehmet (1976). "Türk Kültürünün Dayandığı Temeller", *Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi* (Makaleler) C I. Ankara: Atatürk Üniversitesi Türk Kültür Ve Medeniyeti Araştırma Enstitüsü.
- Kaşgarlı, Mahmud (1998). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, C. I, Çev. B. Atalay, 2. Baskı. Ankara: Türk Dil kurumu Yayınları.
- Köseğül, Nevzat (1991). *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Orkun, Hüseyin Namık (1940). *Eski Türk Yazıtları*. İstanbul: Alaeddin Kral Basımevi.
- Ögel, Bahaeddin (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş I-VI*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Rasonyi, Laszlo (1971). *Tarihte Türklük* (çeviren: H Zübeyr Koşay). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Sait, Başer (1988) "Töre", *Türk Münevverinin Müşterek Fikir ve İman Zemini*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Halil, İnalçık (2000). "Türk Tarihinde Töre ve Yasa Geleneği", *III Tarih Araştırmaları*. Doğu ve Batı Yayınları.
- Tekin, Talat (1995). *Elegeş (Körtle Han) Yazıtı*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi.
- Terzioğlu, Ahmet Haldun (2011). *Kimmerya*. Ankara: Bilgeoğuz Yayınları.
- Terzioğlu, Ahmet Haldun (2013). *Kür Şad*, 3. basım. Ankara: Kripto Yayınları.
- Terzioğlu, Ahmet Haldun (2013). *Alp Urungu*, 1. basım. Ankara: Kripto Yayınları.
- Terzioğlu, Ahmet Haldun (2014). *Teoman Han*, 3. basım. Ankara: Kripto Yayınları.
- Terzioğlu, Ahmet Haldun (2014). *Kiok Han*, 2. basım. Ankara: Kripto Yayınları.
- Terzioğlu, Ahmet Haldun (2014). *Cengiz Han*, 2. basım. Ankara: Kripto Yayınları.
- Topçu, Nurettin (1990). "Milli Kültürümüz ve Garphlaşma Meselesi", *Kültür ve Medeniyet*. Ankara: Türk Yurdu.
- Turan, Osman (1990). *Türk Kültür Tarihi*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Turan, Şerafettin (1994). *Türk Kültür Tarihi*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.